'Spaanse veteranen' in te voegen in het armzalige nieuwe Nederlandse leger van koning Willem I. Na Waterloo kwamen velen van hen dan ook in Nederlands-Indië terecht. Een uitvoerige opgave van de literatuur en bronnen die voor elk hoofdstuk geraadpleegd zijn en een register besluiten dit waardevolle boek. Het is een geslaagd voorbeeld van een moderne Nederlandse krijgshistorische studie en daarvan zijn er bepaald niet veel. Omdat het boek bovendien een goed inzicht geeft in een cruciale overgangsperiode van het leger, gaat zijn betekenis de behandelde periode te boven. Daarom, en vanwege de uitstekende leesbaarheid en de verzorgde uitgave, verwacht ik dat docenten en gevorderde leerlingen er veel nut en plezier aan kunnen beleven.
H.J.C. Termeer

JAARBOEK

***Noordbrabants historisch jaarboek 8(1991)*, Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, Het Noordbrabants Genootschap, 's-Hertogenbosch, 192 blz., prijs *f*29,50**

Dit jaarboek over de geschiedenis van Noord-Brabant is inmiddels alweer aan zijn achtste jaargang toe. Geïnteresseerden in de historie van die regio zijn er ongetwijfeld al mee bekend, want het heeft hen veel te bieden. Driekwart van de uitgave is gevuld met wetenschappelijke artikelen over onderwerpen uit de rijke Brabantse geschiedenis. En in het resterende kwart vindt men de uiterst nuttige kroniek, die vrijwel alles registreert en becommentarieert wat er het afgelopen jaar over de Brabantse historie verschenen is in lokale, regionale en nationale reeksen en periodieken. Een index van persoons- en plaatsnamen maakt het mogelijk bepaalde informatie snel te vinden.

Aan twee artikelen in deze aflevering van het jaarboek wil ik in het bijzonder aandacht geven, omdat ze voor een publiek van docenten bijzonder interessant zijn. Deze bijdragen gaan over de geschiedenis van het onderwijs in de 19e eeuw. Met haar bijdrage 'Een afhankelijke betrekking. De materiële positie van onderwijzers aan de openbare scholen in Noord-Brabant vóór 1857' won Dolly Verhoeven de eerste Brabantse Prijs voor Geschiedschrijving. Het is dan ook een voorbeeldig artikel over een bijzonder boeiend en nog nauwelijks in detail onderzocht onderwerp.
Je krijgt toch weer wat meer vrede met je tegenwoordige lot in het onderwijs, als je ziet hoe niet veel meer dan een eeuw terug je collega's van toen hun kostje bij elkaar moesten schrapen. Hoe ze zelf het schamele schoolgeld moesten proberen te innen of de tegenwaarde in natura, hoe ze petities stuurden aan de overheid om aanvulling van het inkomen te verkrijgen en bijbaantjes moesten nemen als winkelier, klokkenist of doodgraver. Niet alleen die slechte materiële positie, maar ook de ongeschiktheid van de gebouwen, de afwezigheid van leermiddelen, en de afhankelijkheid van zuinige ouders en gemeentebesturen drukten de kwaliteit van het onderwijs.
Een mooie aanvulling en verdieping van dat onderwerp krijgt men uit het kwantitatieve onderzoek van Onno Boonstra naar de oorzaken van analfabetisme, schoolgaan en schoolverzuim in Zuidoost-Brabant in de 19e eeuw. Hij biedt zijn lezers niet alleen een inhoudelijk helder verhaal, maar geeft ook een leerzame praktijkdemonstratie van de toepassing van statististstische methoden op een historisch databestand. Op zoek naar de verklarende factoren voor analfabetisme laat hij zien hoe statistische methoden gericht kunnen worden ingezet om de verklarende waarde van diverse factoren (bijvoorbeeld geslacht, beroep vader, alfabetisme der ouders, stad/platteland) te meten en te wegen.
H.J.C. Termeer

BASISSCHOOLMETHODES

Dries J. van der Vlerk, *Wiens Geschiedenis, over het multi-etnisch gehalte van een nieuwe generatie geschiedenis-methodes voor de basisschool*, PAREL-publikatie 10.

In deze in januari 1991 verschenen publicatie van PAREL (Projektgroep Anti-Racistische Evaluatie van Leermiddelen) worden *Op zoek naar vroeger. Bij de Tijd, Spoorzoeken in de Tijd* en *Geschiedenis in onderwerp en opdracht, herziene uitgave* onderzocht.
De auteur stelt de vraag: "Nemen de allernieuwste geschiedenismethodes de multi-etnische samenleving serieus?". Daartoe onderzoekt hij de methodes en kiest hij als "criteria voor multi-etnisch geschiedenisonderwijs": toegankelijkheid, herkenbaarheid, gelijkwaardigheid en het aanleren van vaardigheden. Onder *toegankelijkheid* rekent hij het taalgebruik dat zodanig moet zijn dat alle leerlingen *"daadwerkelijk toegang tot dit vakgebied krijgen"*. Omdat volgens de auteur de toegankelijkheid wordt vergroot door een variatie in werkvormen, onderzoekt hij ook dit aspekt. Met *herkenning* bedoelt de schrijver dat alle leerlingen *"zich in voldoende mate kunnen inleven in/herkennen in geschiedenisonderwijs"*. Hij gaat dat na met betrekking

tot de verhalen waarin kinderen als identificatiefiguren gaan optreden, de opdrachten die alle leerlingen moeten aanspreken en het bespreken van de recente geschiedenis van Nederland alsmulti-etnische samenleving. Hij pleit ervoor het thema migratie als een rode draad door de hele geschiedenis te behandelen en enige informatie over de geschiedenis van de herkomstlanden van de grootste groepen etnische minderheden op te nemen. Over *gelijkwaardigheid* zegt Van de Vlerk: *"Geschiedenis kan veel meer geschreven worden vanuit een multi-etnisch perspectief, waarbij de gelijkwaardigheid van volkeren en culturen over de hele wereld centraal staat. Dit betekent dat...raakvlakken tussen verschillende beschavingen... vanuit verschillende perspectieven worden behandeld" en "het vraagt ook om het centraal stellen van de voortdurende wisselwerking, ontmoeting en botsing tussen verschillende culturen/beschavingen"*.Er zal aandacht moeten worden besteed aan de sociaal-economisch gegroeide ongelijkheid tussen de Derde Wereld en het Westen en de invloed van vier eeuwen kolonialisme.

De schrijver vindt het voor iedere leerling, uit welke etnische groep dan ook...essentieel om en aantal *vaardigheden* te leren, waardoor kritische en zelfstandig naar de historische "feiten" gekeken kan worden, met name in de eigen omgeving. In een schema geeft de auteur in deze twaalf punten van onderzoek antwoord op zijn bovenstaande vraag; 30 keer is het antwoord "slecht/afwezig"; 12 keer "matig", 6 keer "redelijk tot goed/aanwezig". De geschiedenis van de verschillende herkomstlanden wordt in geen der methodes behandeld, evenmin als de "wisselwerking tussen de culturen". Ondanks aanzetten in de goede richting bieden deze methodes volgens de Parelbrochure als *"overheersend beeld... de blanken, Europeanen, Nederlanders hebben op eigen kracht, met veel inventiviteit en technisch vernuft de wereld ontdekt en een eigen welvarende democratische superieure Westerse wereld geschapen"*.
Na een korte bespreking van intercultureel onderwijs volgen adviezen voor basisscholen, hoe zij voorlopig het bruikbare in bestaande methodes kuknnen selecteren en de op school aanwezige methode kunnen aanvullen. Een literatuurlijst geeft daarbij hulp. Maar het voornaamste advies is: wachten op een nog te verschijnen methode voor wereldoriëntatie waarvan men in intercultureel opzicht veel goeds mag verwachten.

Wie de moeite neemt, de genoemde methodes na te gaan, zal het bovenstaande op een groot aantal plaatsen bevestigd zien.

Op zoek naar vroeger scoort niet hoog. Van der Vlerk vermeldt tweemaal (op p. 5) dat in deze methode de verhalen ontbreken, maar elk van de drie handleidingen bevat 15 fragmenten uit kinderboeken die betrekking hebben op onderwerpen in de leerlingenboeken; in Handleiding 3 b.v. uit "Er woont een Turk in de straat" en "Naar school" (over een Surinaams meisje in Nederland). De mededeling op p. 10 dat de problematiek van de Derde Wereld helemaal niet wordt behandeld, is niet helemaal juist daar in Deel 3 toch wel Derde Wereld en kolonialisme worden besproken (p. 98).
Spoorzoeken in de Tijd wordt in "Wiens geschiedenis" bestempeld als de inhoudelijk sterkste methode (p.14) wegens een aantal pluspunten: zij heeft migratie als rode draad, is niet zeer Euro-centrisch en geeft aandacht aan de sociaal-economische afhankelijkheid van de Derde Wereld van het Westen, samenhangend met het kolonialisme.
Geschiedenis in onderwerp en opdracht, herziene uitgave krijgt niet zo'n goede beoordeling. Deze methode "behandelt de aanwezigheid van etnische minderheden in Nederland niet" staat in de Parelbrochure op p. 6. Al geven Handleiding 1 (p.36 over etnische minderheden in Nederland) en Handleiding 2 (p.102 waar de Ramadan wordt genoemd) een enigszins ander beeld, als geheel klopt dit beeld.
Bij de Tijd wordt als de methodisch sterkste methode van de vier gezien (p.14). Ook inhoudelijk wordt deze methode geprezen om de interculturele uitwerking van twee onderwerpen (p.14). Maar de behandeling van de Derde-Wereldproblemen gebeurt volgens Van der Vlerk vanuit een "cultureel imperialistische invalshoek". Wel geeft Handleiding 3 wel degelijk de "geschiedenis van de armoede" (p.168): Europeanen vernielden in Latijns-Amerika, Afrika en Azië hoogontwikkelde samenlevingen, maakten van de landen kolonies. De landen in Europa werden rijker, honderden jaren lang, en werden rijke industrielanden. De ontwikkelingslanden hebben onze welvaart betaald.
Qua *herkenning* heeft deze methode ook allochtone kinderen als identificatiefiguren, wat bij de eerste oogopslag blijkt uit een aantal tekeningen (vooral leerlingenboek 1). Handleiding 1 bevat Surinaamse liedjes (p. 110,239), Marokkaanse, Turkse en Surinaamse kleding (p.159-160). Ook in de andere handleidingen en leerlingenboeken blijkt *Bij de Tijd* inhoudelijk een wat gunstiger beeld te vertonen dan de Parelbrochure schetst (Handleiding 3: de gevolgen van de ontdekkingsreizen voor de inlanders en de slavernij, p. 244,246,263).

Van der Vlerk gaat uit van de gelijkwaardigheid van culturen (p.7); ook zijn invulling van "intercultureel" kan aanleiding tot discussie zijn, maar in hoofdzaken kan men het met zijn conclusies eens zijn.
Enig bezwaar heb ik tegen het "Schema: beoordeling vier methodes" (p.13).De twaalf criteria zijn niet gelijkwaardig, zodat men bij een oordeel over een der methodes niet zo veel heeft aan de plussen en de minnen. "Migratie als rode draad" b.v. lijkt van minder belang dan de visie op Derde-Wereldproblemen.
Zeer bruikbaar zijn de opmerkingen over een kritisch gebruik van bestaand materiaal en de aanwijzingen voor aanvullend materiaal. Wel is zijn suggestie "de 'donkere' Middeleeuwen te confronteren met de toen toonaangevende Chinese beschaving" een beetje merkwaardig. Verwarrend is het voorbeeld op p. 5 bij etniciteit. Dat alle methodes de kruistochten bespreken (p.7) is niet juist.

Deze opmerkingen nemen niet weg dat Van der Vlerk vruchtbaar werk hheft gedaan. Zijn analyse moge iedereen aan het denken zetten, zowel degenen die geschiedenisles geven als degenen die methodes schrijven.
Marjolijn du Jour.